

Treball i societat del coneixement

Encarna Herrera Martínez
Núria Rodríguez-Àvila

PID_00203290

Material docent de la UOC

Encarna Herrera Martínez

Llicenciada en Ciències Polítiques i Sociologia per la Universitat Complutense (Madrid). Professora de Sociologia de la UNED. Consultora de la Universitat Oberta de Catalunya en l'Àrea de Treball i Societat del Coneixement, en el grau de Ciències del Treball. Les seves línies de recerca són estructura social i desigualtat, i sociologia de les migracions. Ha participat en diverses investigacions sobre societat del coneixement, estructura social, exclusió social, moviments socials i sociologia de les migracions. Ha participat en diversos llibres, entre els quals podem destacar aquests tres: *Análisis comparado de las estructuras sociales de Andalucía y Cataluña*; *Los trabajadores extranjeros en Catalunya ¿Integración o racismo?* i *Tendencias sociales de exclusión social*.

Núria Rodríguez-Àvila

Professora titular a la Universitat de Barcelona. Doctora en Sociologia i llicenciada en Ciències Econòmiques i Empresariales per la Universitat de Barcelona. Consultora de la Universitat Oberta de Catalunya en l'Àrea de Treball i Societat del Coneixement, en els graus de Ciències del Treball i de Criminologia. Membre del Grup de Recerca GRISA (Grup de Recerca en Sociologia Aplicada). Ha fet estades als Estats Units i el Brasil. Les seves línies de recerca són sociologia de les professions, treball, qualitat de vida i envelliment. Coordinadora de la Xarxa REDALUE Salut Pública-OIC. Ha participat en quaranta projectes d'investigació, en dotze dels quals com a investigadora principal. Ha participat com a col·laboradora en catorze projectes competitius d'R+D+I del Pla nacional, i en divuit projectes amb empreses en el Grup de Recerca en Envel·liment al Parc Científic de Barcelona. Ha publicat deu llibres, entre els quals: *El cost de la dependència en envellir*, *Prevenió de la dependència: Preparació per a la jubilació Estudi 2*. Recentment ha participat en el llibre *Global Ageing Issues and Policies*.

L'encàrrec i la creació d'aquest material docent han estat coordinats per la professora: Carolina Hintzmann (2013)

Primera edició: setembre 2013
 © Encarna Herrera i Núria Rodríguez
 Tots els drets reservats
 © d'aquesta edició, FUOC, 2013
 Av. Tibidabo, 39-43, 08035 Barcelona
 Disseny: Manel Andreu
 Realització editorial: Eureka Media, SL
 Dipòsit legal: B-19.935-2013

Els textos i imatges publicats en aquesta obra estan subjectes –llevat que s'indiqui el contrari– a una llicència de Reconeixement-NoComercial-SenseObraDerivada (BY-NC-ND) v.3.0 Espanya de Creative Commons. Podeu copiar-los, distribuir-los i transmetre'ls públicament sempre que en citeu l'autor i la font (FUOC. Fundació per a la Universitat Oberta de Catalunya), no en feu un ús comercial i no en feu obra derivada. La llicència completa es pot consultar a <http://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/3.0/es/legalcode.ca>

Introducció

La societat del coneixement presenta una alta implantació i ús de les tecnologies de la informació i la comunicació (TIC) tant en la producció de béns i serveis com en la vida quotidiana dels individus.

El mateix concepte de *societat del coneixement* representa un canvi de paradigma en la visió sobre la societat actual, en el qual el saber i la manera d'actuar dels individus estan molt relacionats amb les transformacions tecnològiques clau que s'han produït recentment i que han impactat en les societats postindustrials. Durant la primera dècada del segle XXI, als països occidentals s'ha produït una implantació creixent de les noves tecnologies i del procés de globalització, que han intervingut com a factors fonamentals de canvi. Aquests processos han fet que les principals institucions socials hagin experimentat canvis considerables en les estructures. Els diferents paradigmes de pensament presenten visions d'aquest canvi des de punts diversos d'anàlisi, com la ciutat global i la societat risc.

Mirarem d'aproximar-nos a les transformacions que s'han produït en diferents institucions socials com la família, l'educació, el treball i les formes d'estratificació al llarg de l'última dècada del segle XX i la primera dècada del segle XXI, encara que ens centrarem en l'àmbit del treball. La societat del coneixement ha implicat canvis fonamentals en l'estructura social i les formes de desigualtat i exclusió social. Els canvis tecnològics s'han d'analitzar com a eines que poden incloure o excloure contingents de població.

Pel que fa a l'educació, la societat del coneixement ens està portant a veure-la com un pilar essencial del canvi i d'adaptació a la mudança, en el qual compten de manera rellevant les habilitats i competències que han d'adquirir els professionals del present i el futur. El mercat de treball és un altre dels àmbits en què es nota més aquesta transformació; en efecte, hi ha determinades feines que deixen de tenir la rellevància que havien tingut en el passat, n'hi ha d'altres que es transformen i n'apareixen de noves. També es produeix una flexibilització del mercat laboral, de manera que surten noves modalitats de contractació, com les minifeines (*minijobs*), el treball dels joves, el fenomen de la generació ni-ni, l'allargament de l'edat de jubilació i la prolongació de la vida laboral a la Unió Europea.

Les TIC són un motor de canvi en els diversos sectors productius, i incideixen en els processos de producció i la forma d'organització del treball.

Tot seguit presentarem l'estructura del material.

En el **primer mòdul**, de caràcter introductori, analitzarem el concepte de *societat del coneixement*, les característiques principals d'aquest tipus de societats, les tendències creixents d'implantació de les TIC i l'impacte que tenen en les societats actuals.

En el **segon mòdul** desenvoluparem els principals canvis que provoquen les TIC en l'estructura social i els processos en què es donen desigualtats. Per a fer-ho, partirem de conceptes bàsics en l'estudi de l'estructura social. Tractarem de les diferents formes d'exclusió social, analitzant els nivells de pobresa i les formes de construcció de classe social. Examinarem els canvis produïts en l'estructura de classes de les societats avançades i les característiques de l'estructura de classes d'Espanya. Dins l'estructura social hi inclourem l'anàlisi dels canvis en les formes familiars i posarem èmfasi en la tipologia de llars i de famílies en les últimes dècades a Espanya, en comparació del seu entorn. Per acabar, dedicarem un apartat a les transformacions de la sociabilitat: les xarxes socials, els moviments socials i l'ús que fan d'Internet.

En el **tercer mòdul** analitzarem les transformacions del sistema educatiu a Espanya i Europa focalitzades en la societat del coneixement. Posarem èmfasi a entendre què ha representat el procés de Bolonya, i els canvis professionals que ha comportat la nova estructuració de les llicenciatures a graus. També abordarem conceptes com *habilitats*, *capacitats* i *competències* per a l'exercici professional. D'altra banda, ens aproximarem a veure què s'entén per *formació d'educació dual* i, finalment, analitzarem les noves maneres d'adquirir competències mitjançant accés obert i els nous sistemes de formació en línia.

En el **quart mòdul** explicarem les transformacions més rellevants que hi ha hagut durant la primera dècada del segle XXI en relació amb el mercat de treball. El contingut del mòdul s'estructura a partir dels canvis en els indicadors socials més importants del mercat de treball a Espanya en comparació dels de la Unió Europea. Un altre dels aspectes de què tractarem és la manera en què les reformes laborals han afectat l'evolució de l'atur i el mercat de les TIC, i també analitzarem les condicions del treball i la incorporació de les TIC com a forma de canvi en els fluxos, formes de treball i noves tipologies de contractes. Ens aproximarem a temes actuals com les minifeines, el treball dels joves, l'anomenada *generació ni-ni*, l'augment de l'esperança de vida i la prolongació de la vida laboral a la Unió Europea. Examinarem les principals formes de desigualtat i discriminació en l'accés al treball i, finalment, reflexionarem sobre les tendències de l'expansió de les professions en el futur.

En el **cinquè mòdul** abordarem el concepte de *globalització* en les diverses accepcions i àmbits d'aplicació que té, i analitzarem les repercussions de la globalització en les relacions laborals i els canvis que han experimentat en l'última dècada. Alhora, hi inclourem aspectes que expliquen els diferents models d'estat del benestar i les repercussions de la globalització en l'adaptació

dels models. També presentarem les repercussions de la globalització i les polítiques de reforma laboral en la manera d'entendre el paper de la negociació col·lectiva.

Objectius

Els principals objectius d'aquests materials es poden concretar en els punts següents:

1. Analitzar les característiques de l'estructura social de la societat del coneixement.
2. Entendre la dinàmica de canvi que s'està produint en l'estructura de classes de les societats avançades i particularment d'Espanya.
3. Conèixer la tipologia de llars i famílies i el canvi que s'està produint en la vida familiar.
4. Analitzar el sistema educatiu espanyol i europeu i conèixer la implantació del procés de Bolonya.
5. Estudiar els conceptes de *competències*, *habilitats* i *capacitats*, i la importància que tenen en l'educació i en la formació.
6. Analitzar el mercat de treball mitjançant els principals indicadors socials del mercat de treball a Espanya.
7. Entendre l'evolució del mercat de treball i les successives reformes laborals per a veure'n els efectes en l'evolució de l'atur i el mercat de les TIC i en les condicions del treball.
8. Analitzar les modificacions produïdes en les formes de treball i el procés de canvi en la tipologia de contractes.
9. Reflexionar sobre cap a on tendeix l'expansió de les professions en el futur.
10. Estudiar el concepte de *globalització* en les diferents accepcions i àmbits d'aplicació que té: econòmic i productiu, cultural i social.
11. Conèixer una tipologia de règims d'estats del benestar i analitzar els reptes que els planteja actualment la globalització.
12. Reflexionar sobre el concepte de *flexibilització* i sobre la situació actual de les relacions industrials i el paper de la negociació col·lectiva en relació amb la flexibilització.

Continguts

Mòdul didàctic 1

La societat del coneixement

Encarna Herrera Martínez i Núria Rodríguez-Àvila

1. Concepte de *societat del coneixement*
2. Característiques de la societat del coneixement
3. Canvis tecnològics recents i l'impacte que tenen en les societats postindustrials

Mòdul didàctic 2

L'estructura social de la societat del coneixement

Encarna Herrera Martínez

1. Estructura social i desigualtat social
2. Classe social, exclusió social i pobresa
3. Estructura social de les societats avançades
4. Canvi familiar: tipologia de llars i de famílies
5. Transformacions de la sociabilitat: Internet, les xarxes socials, els moviments socials i l'ús que fan d'Internet

Mòdul didàctic 3

Societat del coneixement i l'educació del segle XXI

Núria Rodríguez-Àvila

1. Transformacions del sistema educatiu
2. Habilitats, capacitats i competències
3. L'educació dual
4. L'accés obert i nous sistemes de formació en línia

Mòdul didàctic 4

Treball i mercat de treball al segle XXI

Núria Rodríguez-Àvila

1. Indicadors socials del mercat de treball a Espanya i la Unió Europea
2. Evolució del mercat de treball i reformes laborals
3. Transformació de les condicions del treball
4. Desigualtats i discriminació a la feina
5. Formes de treball i tipus de contractes
6. Escenari de futur de les professions

Mòdul didàctic 5

Globalització en el segle XXI i relacions laborals

Encarna Herrera Martínez

1. Globalització en el segle XXI
2. Estat del benestar i globalització
3. Relacions laborals i globalització
4. La negociació col·lectiva: nous reptes

Bibliografia

Castells, M. (1997). *La era de la informació*. Vol. 1: *La sociedad red*. Madrid: Alianza Editorial.

Castells, M. (1998). *La era de la informació*. Vol. 2: *El poder de la identidad*. Madrid: Alianza Editorial.

Castells, M. (2000). "Globalización, sociedad y política en la era de la información". *Bitácora* (vol. 4, núm. 1, pàg. 42-53).

Esping-Andersen, G. (2011). *Fundamentos sociales de las economías postindustriales* (1a. ed., 2a. reimpr. 2011). Barcelona: Ariel.

González, J. J.; Requena, M. (ed.) (2008). *Tres décadas de cambio social en España* (2a. ed.). Madrid: Alianza Editorial.

Instituto Estatal de Evaluación Educativa (2008). *Panorama de la educación 2008. Indicadores de la OCDE 2008. Informe español*. Madrid: Ministerio de Educación, Política Social y Deporte, Instituto de Evaluación.

Instituto Estatal de Evaluación Educativa (2012). *Sistema estatal de indicadores de la educación: edición 2012*. Madrid: Ministerio de Educación, Cultura y Deporte.

Leonardi, L.; Martín, A.; Molina, Ó.; Calenda, D.; Carrasquer, P. (2011). "¿Es exportable la flexiguridad? Un estudio comparado de Italia y España". *Cuadernos de Relaciones Laborales* (vol. 29, núm. 2, pàg. 417-443).

Martínez, J. I.; Bernardi, F. (2011). "La flexibilidad laboral: significados y consecuencias". *Política y Sociedad* (vol. 48, núm. 2, pàg. 381-402).

Martínez, X.; Marín, A. (2012). "Educación y movilidad social en España". A: *Informe España 2012. Una interpretación de su realidad social* (cap. 2). Madrid: Fundación Encuentro.

OECD (2012). "Spain". A: *Education at a Glance 2012: OECD Indicators*. OECD Publishing.

Requena, M.; Rald, J.; Salazar, L. (2011). "Estratificación y clases sociales". A: *Informe España 2011: una interpretación de su realidad* (pàg. 301-366). Madrid: Fundación Encuentro.

Subirats, M. (2012). *Barcelona: de la necesidad a la libertad. Las clases sociales en los albores del siglo XXI*. Barcelona: Editorial UOC.